

บทที่ 6

สรุปการวิจัยและขอ เสนอแนะ

การศึกษา เชิงวิเคราะห์ เรื่องพระอัคนีในวรรณคดีสันสกฤตตามจุดประสงค์และขอบเขตของเรื่องที่กำหนดไว้ ได้ข้อสรุปในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ก. ที่มาและความหมายของศัพท์

เป็นที่ยอมรับในบรรดาปราชญ์ทางภาษาศาสตร์ เชิงประวัติโดยทั่วไปแล้วว่า ศัพท์ว่า อคุนิ เป็นคำเก่าที่อาจเทียบได้กับคำว่า Ignis ในภาษาละติน คำ ogni ในภาษาสโลวาเนีย หรือ คำ ugnis ในภาษาลิทัวเนีย เป็นต้น คำเหล่านี้ต่างก็มีความหมายว่า "ไฟ" ด้วยกันทั้งนั้น

ในภาษาสันสกฤต ที่มาของศัพท์ อคุนิ สามารถแยกออกได้เป็น 2 นัย คือ

1. สัททนะหรือไวยากรณ์ หมายถึงการวิเคราะห์ศัพท์จากการประกอบรูปคำทางภาษาโดยตรง โดยแยกออกเป็นธาตุและปัจจัย ศัพท์ว่า อคุนิ แลนแมน และแมกโคเนลล์ ต่างถือว่ามาจากธาตุ อชฺ (√ aj) ลงปัจจัย นิ (ni) แล้วได้รูปศัพท์เป็น อคุนิ ส่วนไมเนียร์-วิลเลียมส์ มีความเห็นต่างออกไปเล็กน้อยว่า อคุนิ มาจากธาตุ อคฺ (√ ag) โดยอ้างถึงอุณาติสูตร

เมื่อวิเคราะห์ทางไวยากรณ์อีกแห่งหนึ่ง อคุนิ เป็นคำนาม เพศชาย เอกพจน์ แต่เมื่อเป็นคำกริยา แจกด้วยวิภัติที่ 1 เอกพจน์ หวคปริสโมบท ได้รูปศัพท์เป็น อชามิ (ajāmi) แปลว่า กระตุ้น, เร่ง, ขับออกไป, ไล่ออกไป

2. สัททนะเทียบหรือความหมายที่ต้องการ หมายถึงการวิเคราะห์ศัพท์ทางศาสนาหรือวิเคราะห์ศัพท์ เพื่อจะอธิบายธรรมะให้ได้ความหมายตามที่ต้องการ ที่มาของศัพท์ อคุนิ ในลักษณะนี้ได้แก่ คำอธิบายที่มาของยาสกะ ในคัมภีร์นิชังฆุและนิรุกตะ และคัมภีร์พฤทท์เทวดา โดยที่คัมภีร์นิชังฆุ อธิบายว่า อคุนิ มาจากธาตุหลายตัวรวมกัน เช่น ธาตุ อิ (ไป) ธาตุ อชฺ (ส่องสว่าง) ธาตุ ทฺ (เผาไหม้) และธาตุ นิ (นำไป) คัมภีร์พฤทท์เทวดา อธิบายว่า มาจากคำ ag-re, agra-ṇī และ aṅgam-samṇī ซึ่งเป็นการอธิบายโดยแยกที่มาของศัพท์ เพื่อให้กลมกลืนกับความหมายตามที่ต้องการ หรือถือเอาความหมายที่พระอัคนีเป็นผู้ส่องสว่าง, เผาไหม้และ

เป็นผู้นำทางศาสนา เป็นหลัก

ข. ประวัติความเป็นมา

ในวรรณคดีสันสกฤตแต่ละยุคสมัย พระอัคนีมีประวัติความเป็นมาทั้งที่เหมือนกัน และขยายความคิดออกไป ในวรรณคดีพระเวท โดยเฉพาะคัมภีร์ฤค เวทและพราหมณะ พระอัคนี มีกำเนิดมาจากไม้ธรรณี พิธีกรรมหรืออิพา น้ำ พิษ ก้อนเมฆ อุษาเทวี ไฟและดิน พระอินทร์ พระวิษณุ พระประชาบดีและเทพเจ้าทั้งหลาย สิ่งดังกล่าวมาแล้วทั้งหมดบางทีก็ว่าพระอัคนีเป็นลูก บางทีก็ว่า เป็นผู้ให้กำเนิด และบางทีก็ว่าเป็นบิดามารดาของพระอัคนี

ในวรรณคดีมหากาพย์และปุราณะ ความคิดเรื่องผู้ให้กำเนิดได้ขยายออกไปโดยที่ วรรณคดีในยุคสมัยนี้ถือว่า พระอัคนีเป็นโอรสองค์โตของพระพรหม หรือบางแห่งก็ว่าพระอัคนีเป็นลูก ของคัมภยู และสัคยา ซึ่งคัมภยูสืบวงศ์วานมาจากพระพรหม พระวิษณุ อังคีรส และพระฤทสะบดี พระอัคนีจึง เป็นลูกหลานของพระพรหม

ค. รูปลักษณะและบุคลาธิษฐานของ เทพเจ้า

โดยธรรมชาติแล้ว พระอัคนีมีรูปร่างลักษณะสวยงาม มีรัศมีเป็นประกาย และมี อยู่ทั่วไป วรรณคดีสมัยพระ เวทจึงกล่าวว่า พระอัคนีมีฟ้าเป็นหลัง มีดิน เป็นที่พิง มีอากาศเป็นร่างกาย และมีมหาสมุทร เป็นท้อง ต่อมา รูปลักษณะทางธรรมชาติ เหล่านี้ได้พัฒนาขึ้นมา เป็นบุคลาธิษฐานของ เทพเจ้า โดยสมมุติให้พระอัคนีเป็น เทพมีรูปร่างตัวคน หรือมีอวัยวะ เช่น แขน ขา หน้า ศีรษะ และเท้า เช่นเดียวกับมนุษย์ทั่ว ๆ ไป แต่ก็ยังมีลักษณะบางประการที่พิเศษไปจากมนุษย์ เช่น มีหน้า 2 หน้า ขา 3 ขา เป็นต้น นอกจากนี้ พระอัคนียังได้รับการสมมุติให้มีบิดามารดา ความเป็นอยู่ตลอดจน กิจกรรมในลักษณะเดียวกับมนุษย์

ง. สถานภาพและบทบาท

ในสมัยพระ เวท พระอัคนีดำรงอยู่ในฐานะ เป็นเทพสูงสุด ทรงมหิตธานุภาพเหนือ สวรรค์และโลก มีความสำคัญนับรวมอยู่ในพระสุริยะ พระอินทร์ ผู้ซึ่ง เป็นเทพผู้สร้างผู้รักษาและผู้ ทำลายในสมัยพระเวท บางครั้งพระอัคนีมีสมญานามว่า เป็นเทพบิดรของมวลเทพ เป็นกษัตริย์ เป็นบิดามารดา เป็นญาติสนิทหรือพี่น้องของมนุษย์ ในทางเทววิทยาอีกแห่งหนึ่ง พระอัคนีเป็นเทพผู้นำ

(หัวหน้า) ของเทพเจ้าที่อยู่บนพื้นโลก เช่นเดียวกับพระสุริยะ และพระอินทร์มีฐานะเป็นเทพผู้นำเทพในสวรรค์ และบรรยาอากาศตามลำดับ

ฐานะดังกล่าว เป็นสิ่งยืนยันว่า พระอัครนิมิตสถานภาพสูงมาก ไม่ว่าจะ เป็นค้ำมทิทธานุภาพหรือผลานุภาพ พระองค์ได้รับยกย่องว่า ทดเทียมกับพระอินทร์

ในสมัยมหากาพย์และปุราณะ ฐานะความเป็นเทพสูงสุดของสวรรค์และโลกของพระอัครนิมิตได้ลดความสำคัญลง ทั้งนี้ ในสมัยมหากาพย์และปุราณะมีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดเกี่ยวกับการนับถือเทพเจ้าแห่งปรากฏการณ์หลายองค์ในสมัยพระเวทว่า "เป็นเทพสูงสุด" ดังกล่าว โดยที่ชาวอารยันในยุคสมัยนี้ได้หันมาเอาใจใส่หรือเพ่งเล็งต่อสภาวะของโลก 3 ประการ ได้แก่ การสร้างขึ้น การคงอยู่ (รักษา) และการทำลาย ในที่สุด สภาวะเหล่านี้ มีเทพเจ้า 3 องค์คือ พระพรหม พระวิษณุ และพระศิวะ เป็นบุคลาธิษฐาน หรือเป็นสิ่งแทนสภาวะทั้ง 3 นั้น และได้รับยกย่องว่า "เป็นเทพสูงสุดของสวรรค์และโลก"

แนวคิด เรื่องการนับถือเทพเจ้าที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ ยังผลให้เทพเจ้าองค์อื่นในสมัยพระเวทรวมทั้งพระอัครนิมิตซึ่ง เคย เป็นเทพสูงสุด ได้กลายมา เป็นเทพชั้นรองตรีมูรติเทพ คือพระพรหม พระวิษณุ และพระศิวะและมีฐานะเป็นบริวารผู้รับใช้ตรีมูรติเทพ โดยเฉพาะพระพรหม และมีฐานะใหม่อีกฐานะหนึ่งคือ "โลกบาลประจำทิศตะวันตกเฉียงใต้"

ในด้านบทบาทที่มีต่อสวรรค์และโลก ในวรรณคดีพระเวท มหากาพย์และปุราณะ ส่วนใหญ่พระอัครนิมิตจะมีบทบาทตรงกันคือ เป็นปากหรือลิ้นของเทพเจ้าและเป็นแขนของพราหมณ์ เป็นผู้สร้างสรรพสิ่งในจักรวาล เช่น ให้กำเนิด คน เทพ ฤๅษี ตลอดจนเป็นผู้คุ้มครองรักษาสัตว์โลกทั้งมวล และเป็นพระผู้ยิ่งใหญ่หรือผู้นำในพิธีกรรมจนได้รับฉายาว่า "สรรพเทพ" แปลว่า เป็นเทพทั้งปวงและในวรรณคดีทั้งสองสมัย พระอัครนิมิตมีบทบาทที่เด่นแตกต่างกัน คือในสมัยพระเวท พระอัครนิมิตมีชื่อเสียงในการ เป็นเจ้าแห่งบ้านและชุมชน (คฤหบดีและวิศปติ) และบทบาทนี้ก็ล้มหายไปในสมัยมหากาพย์และปุราณะ แต่พระอัครนิมิตมีบทบาทในการ เป็นพยานกิจกรรมของโลกและนับว่าเป็นบทบาทที่เด่นและเป็นที่ยอมรับในสมัยมหากาพย์ จนได้รับฉายานามว่า โลกสากษี

จ. ความสัมพันธ์ที่มีต่อเทพองค์อื่น

จากฉายานามของพระอัครนิมิตว่า "สรรพเทพ" นั้น แสดงว่าพระอัครนิมิตมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเทพหลายองค์ อาทิ พระสุริยะ พระอินทร์ พระวรุณ พระมิถระ พระมาตริสวัน และเทพ

กลุ่มอาทิตย์องค์อื่น ๆ ความสัมพันธ์เหล่านี้ บ้างก็ว่า เป็นเทพองค์เดียวกัน บ้างก็ว่า เป็นญาติพี่น้อง มีพ่อแม่เดียวกัน บ้างก็ว่า เป็นผู้นำพระอัคนีมาจากสวรรค์ ยิ่งกว่านั้นยังกล่าวว่า พระอัคนีเป็นลูกหรือหลานของน้ำ ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้สรุปได้ว่า พระอัคนีคือเทพองค์เดียวกันกับเทพเหล่านั้น แต่ที่มีชื่อแยกออกไปเป็นสุริยะบ้าง อัคนีบ้าง อินทรีบ้าง และอื่น ๆ เพื่อชี้ให้เห็นหน้าที่ของเทพผู้ทรงความหนึ่งหรือมีสิ่ง เดียวกันเอง

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากวิทยานิพนธ์นี้ มีจุดมุ่งหมาย เพื่อจะรวบรวมและศึกษาเชิงวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพระอัคนีในวรรณคดีสันสกฤต เฉพาะในคัมภีร์ฤค เวท ยชุร เวท อถรรพ เวท คัมภีร์ศคปพรหมณะ มหากาณะ รามายณะและคัมภีร์ปุราณะ ในด้านประวัติความเป็นมา รูปลักษณะ สถานภาพและบทบาท ตลอดจนความสัมพันธ์ของพระอัคนีที่มีต่อเทพบางองค์ เท่านั้น ส่วนพิธีกรรมเกี่ยวกับพระอัคนีของชาวอารยันในวรรณคดีสันสกฤตสมัยสุครยังไม่ได้นำมาศึกษาวิเคราะห์ ฉะนั้น ควรศึกษาวิเคราะห์เรื่องพิธีกรรมเกี่ยวกับพระอัคนีในคัมภีร์ เศราดสูตรและสมาธสูตร นอกจากนี้ความคิดเรื่องพระอัคนีในวรรณคดีบาลี เป็นความคิดที่ควรนำมาศึกษาและวิเคราะห์ในแง่ความเห็นของพระพุทธานุศาสน์ที่มีต่อพระอัคนี หรือการบูชาไฟของพราหมณ์ตลอดจนความหมายที่แท้จริงของคำว่า "ไฟ" หรือ "อัคนี" และประเภทของไฟในพระพุทธานุศาสน์ด้วย

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย